

Sabiedriska audits sabiedrībai svarīgo

Juris PAIDERS

Uz Neatkarīgās jautājumiem atbild Saeimas Zolitūdes traģēdijas parlamentārās izmeklēšanas komisijas priekšsēdētājs (frakcija No sirds Latvijai) Ringolds Balodis.

– Izmeklēšanas komisija jau tūdaļ iesniegs gala ziņojumu. Kādi ir svarīgākie secinājumi?

– Parlamentārās izmeklēšanas komisijas Saeima veido tad, kad tā vēlas pārliecināties par valdības pašvaldību un to iestāžu darbu. Zolitūdes traģēdija, kad zem *Maxima* veikala drupām dzīvību zaudēja vairāk nekā pussimt cilvēku, ir asiņainākā traģēdija Latvijas jaunlaiku vēsturē. Komisija lēma, ka prokuratūru un policiju dublēt būtu neprātīgi, jo policijas izmeklēšanai jāir sav gaitu. Parlamenta izmeklētāju izpētes objekts bija – izvērtēt traģēdijas cēloņus, izanalizēt kļūdas, kas tika pieļautas, likvidējot katastrofas sekas, un saprast, ko valsts vara varētu darīt, lai šādas traģēdijas vairs nekad neatkārtotos. Atšķirībā no citām parlamenta izmeklēšanas komisijām mēs savu darbību veicām maksimālas atklātības režīmā. Publiskas sēdes, kuras varēja vērot Saeimas un *Delfi* mājaslapās, mājaslapa, kurā tika publicēta visa (!) komisijas sarakste, mums deva sabiedrības uzticību. Eksperti un nevalstiskas organizācijas ar entuziasmu iesaistījās komisijas darbā. Vispirms mēs ķērāmies pie sistēmiskas likumu un normatīvo aktu revīzijas un izvērtējām to regulējumu, kas bija spēkā traģēdijas brīdī. Mēs sapratām, ka 2009. gadā, kad tika pārskatītas daudzas valsts funkcijas, lai samazinātu valsts izdevumus, bija uzstādījums taupīt par katru cenu. Būtībā, likvidējot valsts būvniecības kontroli un pārkraujot šo funkciju uz pašvaldību pleciem, ietaupītas tika kapeikas. Es vēl varētu saprast, ja šāds fatāls solis tiktu sperts netišām – nepamanot tajos simtos likumprojektu, kuri visi «grieza» līdzekļus būvinspekciju. Nē! Tieši pretēji! Pieņemot lēmumu likvidēt būvinspekciju, valdībā notika spraigas diskusijas par šīs struktūras lietderību. Valdībā bija ministri, kā, piemēram, Raimonds Vējonis, kas valdības sēdes laikā norādīja, ka šāda rīcība ir nepareiza un var būt ar ļoti tālejošām sekām. Diemžēl tolaik izteiktās Vējoņa prognozes vēlāk piepildījās. Noklausieties sēdes audioierakstu, ko dabūjām no Valsts kancelejas – tas ievietots komisijas mājaslapā! Visi ministri, izņemot Vējoni, attiecīgajam piekrita vai kluseja. Komisija novērtēja to amatpersonu darbību, kas neko nedarīja, lai apturētu, vai pat vairāk – sekmēja būvinspekcijas likvidāciju. Tā ir komisijas darba politiskā dimensija. Protams, arī Rīgas pašvaldībai, neatkarīgi no tā, kas notiek valsts līmenī, vajadzēja sekot būvnoteikumu regulējumam. Rīgas būvinspektori varēja pamanīt tuvojošās briesmas un tās novērst... Ja katrs darītu savu darbu, tad šī traģēdija nenotiktu.

NAV POLITISKAS IZRĒKINĀŠANĀS. Ringolds Balodis: Lai gan izmeklēšanas komisijas gala ziņojumu nevajag vērtēt kā augstāko patiesību, kas sniedz atbildes uz visiem jautājumiem, tomēr atļaušos oponent viedoklim, ka notiek kāda politiska izrēķināšanās

Tas attiecas ne tikai uz valsts un pašvaldību līmeni, bet arī uz celtniekiem un būvkonstruktoriem, kuru vainu vērtēs tiesa, kad kriminālieta tiks nodota iztiesāšanai.

Komisija izvērtēja atbildīgos no valsts puses, gan tos, kas darbojas Saeimas Tautsaimniecības komisijā, gan tos, kas savus pienākumus pienācīgi nepildīja Ekonomikas ministrijā. Komisija strādāja, lai identificētu, kuros normatīvajos aktos nepieciešami izlabojumi. Secinājumu ir gana daudz, un ar tiem var iepazīties. Ja runājam par komisijas darbu, tad man prieks, ka visi deputāti, neatkarīgi no tā, vai tie ir pozīcijas vai opozīcijas deputāti, ir strādājuši atrotītām piederībām. Parlamentā vairākums var nebūt objektīvs savā kontrolē pār valdību, kamdēļ saprotams – komisijā lielāko daļu darba ir paveikuši tieši opozīcijas deputāti.

– Ko varat atbildēt tiem, kas apgalvo, ka komisija tiek izmantota, lai morālās atbildības jēdzienu piekabinātu politiskajiem pretiniekiem, lai īstenotu politisku izrēķināšanos? Tie, kas patiešām ticēja, ka arhitekti, celtnieki zina fizikas likumus un tos ievēros, tagad tiek pasudināti par vainīgajiem.

– Komisijas slēdziens ir tikai viens no virzieniem, kas raisis skaidrību par Zolitūdes traģēdiju. Vēl būs policijas izmeklēšanas rezultāti. Es domāju, komisijas darbības virzienu savulaik labi tika formulējis viens no komisijas izveidotājiem – Artuss Kaļiņš: «Tiesāsim likumus un tad pašus deputātus.» Nezinu, kā viņš to bija iztēlojis, bet izmeklēšanas rezultāts būtībā ir tieši tāds: mēs izanalizējām kļūdas likumos un secinājām, kas atbildīgs par šīm kļūdām. Es negribu teikt, ka gala ziņojumā

nosauktie atbildīgie ministri un valsts sekretāri bija tieši atbildīgi par asiņaino traģēdiju, taču par valsts kontroles trūkumu gan. Viņi, likvidējot būvniecības inspekciju, ne tikai «paslaucīja problēmu zem kājslauķa», bet pierādīja, ka Latvijas politikā nav valstiska, bet «vienas dienas domāšana». Tos, kas tieši ir vainīgi pie juma sabrukšanas, bijušā Valsts prezidenta vārdiem runājot, masu slepkavības, noteiks tiesa. Dokuments, ko esam izstrādājuši, pirmām kārtām ir politisks, taču balstīts uz nozares profesionāļu un lietpratēju priekšlikumiem. Lai gan izmeklēšanas komisijas gala ziņojumu nevajag vērtēt kā augstāko patiesību, kas sniedz atbildes uz visiem jautājumiem, tomēr atļaušos oponent viedoklim, ka notiek kāda politiska izrēķināšanās.

Es saprotu, ka *Vienotības* stratēģija bija ilgus gadus vainot Kalviti pie visām Latvijas bēdām un pirmām kārtām jau dižkibeles. Tikai ne šajā gadījumā. Man patika Daniela Pavļuta, kas ir viens no komisijas gala ziņojumā nosauktajiem atbildīgajiem, reakcija. Viņš tā arī teica: «Atziestu, ka vajadzēja darīt vairāk.» Tā ir pareiza atziņa! Cienījama! Ikvienam no mums Latvijas, mūsu tēvijas labā ir jāstrādā tā, lai nav kauns saviem bērnu bērniem acīs skatīties. Mans virsuzdevums bija konkrētajā darbā raudzīties, lai sameklētu visus risinājumus, lai kaut kas tāds vairs nekad neatkārtotos.

Bez izmeklēšanas komisiju iespējām vēl ir deputātu jautājumi un pieprasījumi. Tas izskatās pilnīgi nožēlojami, kad vēl vakara stundā ministrs no lapīnas nolasa nedaudzium uz pasākumu atnākšajiem deputātiem atbildes, kuras kāds birokrāts ir sagatavojis. Frakcija *Saskaņa* uzdod jautāju-

mus, bet tās deputāti neiet noklausīties, ko viņiem atbildēs, jo atbildes ir veidotas pilnīgi birokrātiskā valodā, kurā netiek atbildēts pēc būtības. Arī valdības attieksme ir līdzīga – ministri un premjerministrs bieži informē jautājuma iesniedzējus, ka nav laika uz jautājumiem atbildēt mutiski – sak, lasiet ierēdņu valodu no lapīnas, nelieciet mums vēl to nolasīt. Būtībā izmeklēšanas komisijas ir vienīgais veids, un to mums ir izveidojuši Satversmes veidotāji, kā opozīcija var kontrolēt valdību. Veidojot Zolitūdes traģēdijas parlamentārās izmeklēšanas komisiju, mēs nepieļāvām to kļūdu, ko pieļāva iepriekšējās Saeimas izmeklēšanas komisijas, kad parlamentārās izmeklēšanas komisijas dublēja citu izmeklēšanas iestāžu darbu. Manuprāt, dublēšana traucēja objektīvai izmeklēšanai, jo daļa no izmeklēšanas rezultātiem tika pasniegta ar publiska šova elementiem. Protams, arī Zolitūdes komisijas darbā bija šova elementi, jo sēdes bija publiskas. Tomēr mēs virzījāmies uz konkrētu mērķi, lai izvērtētu, vai valsts ir darījusi visu.

Man un, es domāju, arī citiem komisijas locekļiem nav ilūziju par to, ka lielais bizness naudu pelna, nerēķinoties ne ar ko. Tas ir skaidrs, arī neveidojot komisijas, jo šāds princips ir mežonīgā kapitālisma pamatā. Veidojot sociāli atbildīgu sabiedrību, tā, protams, nedrīkst būt. Mums ir secinājumi arī par iepirkumiem. Iepirkumi ir dzīšanās pēc vislētākās naglas. Tā ir aplama pieeja. Izšķērdība, kad atbalsta visdārgāko iepirkumu, un dzīšanās pēc vislētākās skrūves ir galējības, kas ir ar augstu drošības risku. Svarīgi ir atrast samērīgumu – mērenību, un tas ir valsts ziņā. Valsts seko līdzī, lai nenotiktu traģēdijas. Traģēdija notika, jo uz

jumta tika sakrauts pārāk daudz smagu lietu. Tā nav pirmā šāda veida katastrofa – Rīgā 2000. gada decembrī Pulkveža Brieža ielā iebrauca būvgruži no augšējiem stāviem. Gāja bojā divi cilvēki... Lai gan Rīgas pašvaldība toreiz solīja sekot, lai kaut kas tāds nenotiktu, taču, kā redzams, notika un daudz, daudz lielākā apmērā...

– Kad notika traģēdija, pirmais varas solis bija uzrīdīt sabiedrību ēkas īrniekam un investoram. Sodiet viņus! Boikotējiet un ienīstiet.

– Tas bija ļoti neglīti un neko rekti. Izskatījās, ka mūsu vadītāji rīkojas, pūļa impulsu vadīti.

– Investori izvēlējās vislabāko arhitektu biroju, visrespektablāko un labāko celtniecības uzņēmumu! Tagad jūs par atbildīgajiem nosaucat tos, kas kaut ko kavēja un nenovērtēja būvinspekcijas likvidācijas sekas. Aiz kadra paliek tie, kas peļņas gūšanai projektēja un būvēja masu slepkavības slazdus, jo to taču darīja varai vispietuvinātākie uzņēmumi.

– Nav taisnība! Jā! Pirmajā brīdī lielveikals tika pasludināts par vainīgu. Mēs komisijas darbības sākumā konstatējām, ka Ekonomikas ministrijas valsts sekretāra Jura Pūces sievas vadītajā biedrībā no lielākajām būvniecības kompānijām tika ieskaitītas ievērojamas naudas summas. Ekonomikas ministrija ir tā, kas atbild par būvniecības nozares regulējumu. Tā nav nejaušība, ka atbildīgās ministrijas valsts sekretāra sievas biedrībā tiek ieskaitīta liela nauda. Lai nepūš pilītes! Kad mēs par to jautājām Pūces kungam, viņš smējās mums sejā. Lūk, viņam nav nekādas politiskas atbildības. Ja tu, vēl nebūdam politikā, veic kaut ko preti-

os jautājumos

gu, tad tev par to ir jāatbild arī tad, kad esi kļuvis par politiķi.

Mūsaprāt, ir notikusi lobēšana, un tāpēc viens no secinājumiem ir – nepieciešama lobisma tiesiskā reglamentācija. Otrs. Parlamentārās izmeklēšanas komisijas secinājumos mēs ierakstījām, ka ir nepieciešams apkarot korupciju privātajā jomā. Priekšlikumus ierakstīt tieši šādu ieteikumu izteica gan Juta Strike, gan daudzi arhitekti. Kā tagad tiek kārtotas lietas? Lielie celtniecības uzņēmumi savā starpā vienojas. Istie *dili* notiek tur! Privātie savā starpā novienojas, un valsts pat netiek piekūlota. Tāpēc ir nepieciešams apkarot korupciju ne tikai valsts sfērā, bet arī privātā sfērā.

- Labi, pieņemsim, ka būvinspekcija netiktu likvidēta. Vai šī struktūra spētu izkontrolēt katru skrūvi, kad objektu ir tūkstošiem un skrūvju miljoniem?

- Man ir pamats ticēt, ka mēs nosauksim vainīgos. Politikā ir princips. Tiek nemitīgi apgalvots: «Es neesmu vainīgs pie tā, vainīgs ir priekšgājējs.» Pēc tam seko: «Es neesmu ne pie kā vainīgs, es laboju priekšgājēja kļūdas.» Pat tad, kad kļūdās paši, viņi turpina apgalvot, ka vainīgs priekšgājējs. Kad *Vienotība* jau bija pie varas četrus gadus, tad viņiem tik un tā pie visa vainīgs bija Kalvītis. *Vienotībai* nepatīk klausīties kritiku par konsolidācijas procesu. Būvinspekcija tika likvidēta. Pēc traģēdijas to nekavējoties atjaunoja! Krimināllikumus pirms traģēdijas tiek grozīts, samazinot sodu no astoņiem uz četriem gadiem, bet pēc traģēdijas sodu atkal atjaunoja. Vara ir atzinusies, ka rīkojusies nepareizi! Mēs pirmo reizi parlamenta līmenī secinājām, ka konsolidācija 2009. gadā notika haotiski, nedomājot un neizvērtējot sekas.

Es uzskatu – ja tiktu saglabāta būvinspekcija, tad varbūt traģēdija nenotiktu. Mēs nevaram apgalvot neko vairāk. Iespējams, ka 2009. gadā būvinspekcija nestrādāja kvalitatīvi un daļēji dublēja pašvaldību funkcijas. Tā vietā, lai situāciju sakārtotu, būvinspekciju vienkārši likvidēja.

Pēc traģēdijas radīja būvkontroles biroju. Pašlaik šāda struktūra, visticamāk, nevarētu novērst šādu traģēdiju. Nenovērstu, jo darbinieku kapacitāte ir zem nepieciešamā līmeņa.

- Vai ir jēga opozīcijas darbam? Pat sabiedriskais audits tiek atteikts. Jānis Urbanovičs Neatkarīgajai teica, ka «Latvijas parlamentā jau vairāk nekā desmit gadu garumā ir iznīcināta parlamentārā darba būtība – veikt sabiedrisku auditu sabiedrībai svarīgos jautājumos. Ikvienas demokrātiskas valsts parlaments ir vieta, kurā tiek iztirzāti sabiedrībai svarīgi jautājumi, kur to risināšanas pieejas valdībai ir jāaizstāv un jāpamato. Latvijā nekas tāds vairs nenotiek».

- Strādājot Saeimā, arvien vairāk nāk prātā salīdzinājumi no dzīvnieku pasaules. Iztēlosimies, ka valsts ir kā nomedīts briedis,

kuru ielencis vilku bars (koalīcija). Opozīcija mēģina tikt briedim klāt, bet vilki (koalīcija) kož preti un draudzīgi aizstāvas. Visā šajā līdzībā galvenā atziņa ir tā, ka tiem, kas aizstāv savu medījumu, nav laika un vēlmes ieklausīties opozīcijas argumentos. Tie visi tiek noraidīti kā kaitīgi, jo tie tiek uztverti kā viltīgi mēģinājumi aizvilināt briedi.

Man pašam nav laika domāt par ļoti globālām lietām. Esmu pilnībā noslogots ar Zolitūdes traģēdijas izmeklēšanas jautājumu. Šajā jomā es redzu, ka parlamentārā kontrole var tikt īstenota. Es neesmu tik pesimistisks par opozīcijas iespējām, bet par iespējām grozīt likumus varu piekrist. Jā! Mani priekšlikumi grozījumiem likumā par parlamentārās izmeklēšanas komisijām tika apstiprināti trijos lasījumos, bet tas drīzāk ir jāvērtē kā liela brāļa atļauja mazajam brālim rotaļāties ar rotallietām, kas neliekas būtiskas. Sistēma man atgādina kārtību, kāda bija padomju armijā. Es dienēju desanta karaspēkā, un tur bija pilnīga *ģedovščina* – jaunāko karavīru pakļautība vecākajiem karavīriem. Pirmā pusgada laikā karavīri tika pilnīgi apspiesti. Kad jaunākie karavīri kļuva par vecākiem karavīriem, tad viņi tikpat sirsnīgi sāka apspiest jaunākos karavīrus. Pašreizējie *poliskie vecākie* ir ar opozīcijas darba pieredzi. *Jaunais laiks* bija opozīcija. Tagad tie veido *Vienotības* kodolu. Šiem cilvēkiem ir liela jaunākie karavīru pieredze, un, tikuši pie varas, viņi izmanto visus savus varas resursus, lai pazemotu tos, kas pie varas nav tikuši.

- Ja nav citu instrumentu, tad dibiniet arvien vairāk un vairāk parlamentārās izmeklēšanas komisiju...

- Tieši tā! Es jau esmu runājis ar *nacionāļiem*. Manuprāt, ir steidzami jāveido parlamentārā kontrole pār to, kā valdība risina bēgļu jautājumu. *Vienotības* rokās ir premjera un iekšlietu ministra amati. *Vienotības* rokās ir visi bēgļu izmitināšanas plāni un visu svarīgāko Saeimas komisiju – Nacionālās drošības, Eiropas lietu u.c. – vadība. Vienas partijas rokās ir visa atbildība... Tiesa, *nacionāļi* ir pavisam sabiedēti un ik pa brīdīm ieskatās koalīcijas līgumā, baidoties no tā pārkāpšanas.

- Ko darīt?

- Esmu visai pesimistisks par varas restartēšanas iespējām. Nāk prātā vecā anarhista Bakuņina teiktais: «Ja vēlēšanas ko mainītu, – tās atceltu.» Tagad Latvijas vara vairāk līdzinās galeram vai receklim.

Iespējams, ka risinājums ir Valsts prezidenta pilnvaru vai Ministru prezidenta pilnvaru palielināšana. Ierosinājumi, kurus savulaik piedāvāja Andris Bērziņš, nav nemaz tik slikti. Stiprinām vai nu vienu, vai otru institūciju. Tikai pārmaiņas pagaidām nav iespējamas. Koalīcija ap briedi (varu) ir saspīdusies cieši kopā, jo saprot, ka nozīmīgi Satversmes grozījumi vai saprātīgas reformas sašūpos viņu varas pamatu, un to viņi nevēlas. Visā šajā drūmajā stāstā, šķiet, rūpēm par tautu nav īsti vietas... ■